

JAN DE CLERCK

(Oostende 1881 - 1962)

DE HOOIMIJTEN

(1928)

Techniek: aquapastel op hout

Afmetingen: 25 x 47,5 cm

Privéverzameling

De keuze van het schilderij dat wij zullen toelichten is niet toevallig. Het thema "hooimijten" heeft namelijk een respectabele voorgeschiedenis als onderwerp voor de impressionisten en de post- of neo-impressionisten. De voorstelling van hooimijten heeft een baanbrekende functie gehad in de aanvaarding van een nieuwe stroming in de schilderkunst: het impressionisme.

Inderdaad, op het einde van de 19de eeuw zal Claude Monet vijftien schilderijen met het thema "hooimijten" tentoonstellen bij de kunsthandelaar Durand-Ruel. Volgens sommige bronnen zou hij er zo'n 35 of meer geschilderd hebben.

Monet had de hooimijten de gehele herfst en de gehele winter geobserveerd, bestudeerd en geschilderd tot ze bij de eerste sneeuwval van het veld werden gehaald.

De hooimijtententoonstelling was een succes: juist de ongewoonheid van de vertoning werd nu door veel bezoekers beschouwd als een signaal om zich achter de nieuwe kunstvisie te scharen. Monet verwoordde zijn visie met de woorden: "Ik wilde bovenal waarheidsgetrouw en exact zijn. Het licht, daar gaat het om. De rest is bijzaak."

Iedereen weet dat Monet achteraf éénzelfde geschematiseerde reeks heeft gewijd aan de kathedraal van Rouen.

Jan De Clerck heeft ook twee werken met als thema "hooimijten" gebruikt.

Het eerste werk "hooimijten na regen - atmosfeer" dateert uit 1916. Het tweede werk met als titel "Les meules de blé - de hooimijten" is het werk dat we vandaag zullen bespreken en dateert uit 1928. In het eerste werk gebruikte De Clerck een techniek die hem eigen was namelijk het "striptisme". Het was een techniek die de kunstenaar vooral gebruikte gedurende zijn ballingschap in Engeland. Hoe ging hij te werk? Wel door gewoon fijne verticale streepjes parallel naast elkaar te plaatsen.

In het werk dat hier afgedrukt wordt, worden de hooimijten gebruikt als een losstaand object en dit enkel en alleen om het spel van licht en donker en hun vele nuances te reflecteren.

Met zijn hooimijten gebruikt Jan De Clerck dus hetzelfde thema als Monet zonder hem evenwel te imiteren. Bij De Clerck gaat het meestal om het weergeven van een atmosferisch effect. Heel dikwijls komt het woord atmosfeer voor in de betiteling van zijn schilderijen. Wij verwijzen hierbij naar het kunstwerk dat verleden jaar werd belicht door Mevrouw Doris Klausling: "Septemberatmosfeer en Mosselengeluiden".

In het schilderij hier heeft Jan De Clerck gebruik gemaakt van pastel. De poëtische sfeer die uitgaat van dit schilderij kan moeilijk worden bekomen met blinkende olieverf. Dit spreekt voor zich. Gezien het "poëtische" en "atmosferische" karakter van een groot gedeelte van zijn oeuvre greep De Clerck vaak naar een medium zoals pastel op hout, soms een combinatie van aquarel en pastel. Soms grijpt hij zelfs terug naar een voor die tijd ongebruikelijke drager: het vilt. Op deze drager bereikt de kunstenaar ongekende intimistische effecten.

Conservator Norbert Hostyn heeft het volgende geschreven: "ver van alle routine en academisme zocht Jan De Clerck naar nieuwe procédés: zoals de combinatie van aquarel en pastel (de aqua-pastel), zijn experimenten met ongebruikelijke dragers zoals fluweel, bruin karton, vilt..."

"Hooimijten" is een typisch neo-impressionistisch schilderij.

Ook Willy Finch gebruikte “hooimijten” als thema. Het werk is vandaag nog te zien te Brussel in het museum van Elsene en dateert uit 1889. Dit schilderij van Willy Finch “de hooimijten” kreeg enorm veel tegenwind vanuit Frankrijk wegens de nadruk die hij legde op de subtiele bruin- en grijswaarden. Dit werk week geheel af van de dogmatische standpunten van zijn Franse collega's. Men sprak zelfs dat de “Belgische Kunst” het neo-impressionisme met pestbuilen had bezaaid.

Wij zien dat Jan De Clerck in het schilderij hier ook deze bruinwaarden hanteert. Maar de klemtoon ligt hier op dit schilderij vooral op het oker. Dit schilderij is een uitzonderlijke sfeervolle compositie. Het koloriet is ingetogen en zacht en versterkt daardoor de verstilde poëzie van het geheel. De kunstenaar wil geenszins het object zelf uitbeelden. Hij tracht het vluchtige karakter weer te geven. Door deze snelle indruk is het dan ook aangeraden het schilderij van een zekere afstand te bekijken.

Deze pasteltechniek geeft aan het werk van Jan De Clerck een mysterieuze sfeer. De met pastel ingevulde licht- en schaduwpartijen hullen de hooimijten in een kleurrijke sluier.

Richard Kerremans beschrijft in zijn monografie over Jan De Clerck dit werk als volgt: “dit adembenemend werk maakt wonderwel gebruik van licht en donker om een prachtig decoratief patroon te ontwikkelen op de drager van het werk. De vormen van de hooimijten staan sterk in contrast tot de ondersteunende balken en staan in repetitie tot de achterliggende rookwolken opdoemend aan de horizon.

In dit verband spreekt Francine-Claire Legrand bij de beschrijving van het werk van Jan De Clerck van ‘une irréalité magique d'une incandescence lumineuse’.

Ensor, van zijn kant ziet Jan De Clerck als ‘un rare chercheur d'illusions’.

De Clerck is trouw aan de atmosferische weergave van de dingen. De rust en de stilte staan centraal in zijn werk. En ondanks de avondlijke stemming speelt ook hier, weliswaar gedempt, het licht een belangrijke rol. Dit schilderij bezit alles: gevoelens van mysterie, de melancholie van de avondschemer, de nadering van de nacht met het licht van de avondzon.

^ Zoals alle neo-impressionisten heeft Jan De Clerck een bijzondere belangstelling voor lichtwerking, atmosfeer en het weergeven van een momentopname.

De woorden van de vroegere conservator Frank Edebau over het werk van Jan De Clerck is voor het schilderij de hooimijten zeker toepasselijk. Ik citeer “het werk van Jan De Clerck is gekenmerkt door een ijle atmosfeer, subtiele lichtspeling, tere kleurschakeringen”.

Eerder dan de contrasterende kleuren en een intens licht ziet men in dit werk en in vele werken van De Clerck zachte toonaarden.

In zijn impressionistische werken schilderde de kunstenaar veelal de vrije tijd, landschappen en de zee eerder dan de arbeid.

De kunstenaar houdt de herinnering levendig aan een wereld waar het nog goed was te ademen en te leven en waar de poëzie van alledag nog aan bod kwam.

Jan De Clerck schilderde “l'art pour l'art.”

Enkel in een beperkt aantal werken gaf hij een boodschap mee. Wij vernoemen hierbij de schilderijen: “De Peer”, “Mens en dier tegen het heeal” en “Bewogen ogenblikken”.

Als besluit hoop ik dat door deze bespreking onze geliefde kunstenaar een zeer duidelijke plaats mag worden toegeschreven in het neo-impressionisme van het begin van de vorige eeuw.

Brigitte Bekaert.